

УДК 330.837:63

“ІНСТИТУЦІЙНІ ПАСТКИ” У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

*Т. В. Усюк, аспірант**

Житомирський національний агроекологічний університет

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин досить активною є участь сільського населення у розвитку формувань підприємницького типу. Якісно новий прошарок сільських підприємців-власників стикається з перешкодами та бар'єрами інституційного характеру. Інституції та інститути, з одного боку, здатні позитивно впливати на діяльність підприємницьких формувань, сприяючи зайнятості сільського населення, раціональному використанню наявних ресурсів, підвищенню стандартів життя. Але з іншого – можуть здійснювати і негативний вплив, якій виникає тоді, коли підприємницькі формування потрапляють у так звану “інституційну пастку”. Виникнення такої ситуації сповільняє розвиток підприємницьких формувань або, в окремих випадках, це призводить до деструктивних і невідновювальних процесів у здійсненні господарської діяльності та розвитку сільських територій.

Дослідження умов виникнення та механізму дії “інституційних пасток” знайшли своє відображення у працях В. Артура, А. Ковальова, Д. Норта, А. Олейника, В. Полтеровича [3]. Суттєвий внесок у формування теоретичних засад питань з даної тематики здійснили дослідники З. Ватаманюк [1], В. Ляшенко, К. Пугачова О. Фраєр та багато інших.

Проте, незважаючи на значні теоретико-методологічні та практичні напрацювання, залишаються невирішеними окремі питання пов'язані із

* Науковий керівник – д.е.н., проф. Зінчук Т.О.

виникненням та визначенням впливу “інституційну пасток” на розвиток підприємницьких формувань в сільській місцевості.

“Інституційні пастки” в аграрній сфері є явищем відносно новим. Його виникнення пов’язують з інституційними змінами формального і неформального характеру, що виникли внаслідок відмови від планування у державному та діловому управлінні. Така ситуація зумовила різкий спад виробництва, стрімке підвищення цін, вивезення природних ресурсів з країни. Водночас, це призвело до уникнення суб’єктами підприємництва обов’язкових платежів і зборів, розвиток бартерних відносин між формуваннями та керуючими інститутами. Послаблення державного контролю за ресурсними потоками викликало значну корупцію [2]. Аграрні трансформації (реструктуризація колгоспів, приватизація земель) призвели до вторгнення в аграрний сектор власників підприємств здебільшого несільськогосподарського характеру і формування вертикально інтегрованих корпоративних структур.

У науковий обіг визначення “інституційної пастки” було введено М. Полтеровичем, який розглядає її як неефективну, але досить стійку норму (інституцію), яка має самопідтримуючий характер [3, с. 11]. Зазвичай, до них відносять: ухилення від податків, тіньову економіку, корупцію, неплатежі, бартер, рейдерство (рис. 1).

Головною причиною виникнення “інституційних пасток” є невірно обраний напрям державної політики щодо регулювання і координації інституцій та інститутів, які безпосередньо або опосередковано впливають на розвиток підприємницької діяльності в сільській місцевості. Відтак, в першу чергу, “пасток”, які виникли в результаті змін в Податковому кодексі. Злам усталених традицій та норм в податковому законодавстві викликали масові незадоволення та обурення населення, зокрема сільського. Серед таких змін найбільший вплив на розвиток підприємницьких формувань в сільській місцевості здійснили такі як:

Секція 1.

Інституціональне забезпечення функціонування підприємницьких структур в аграрній сфері

- звільнення від оподаткування ПДВ операцій з продажу олійних культур та зерна;
- скасування відшкодування ПДВ експортерам зазначених культур;
- зміни пільгового режиму з податку на додану вартість, що спричинить зменшення або ж повне скасування державної підтримки м'ясного та молочного тваринництва у зв'язку з дотуванням переробних підприємств та централізацією ПДВ до спеціального фонду державного бюджету, а також введенням методу дотування “на голову корови” [6].

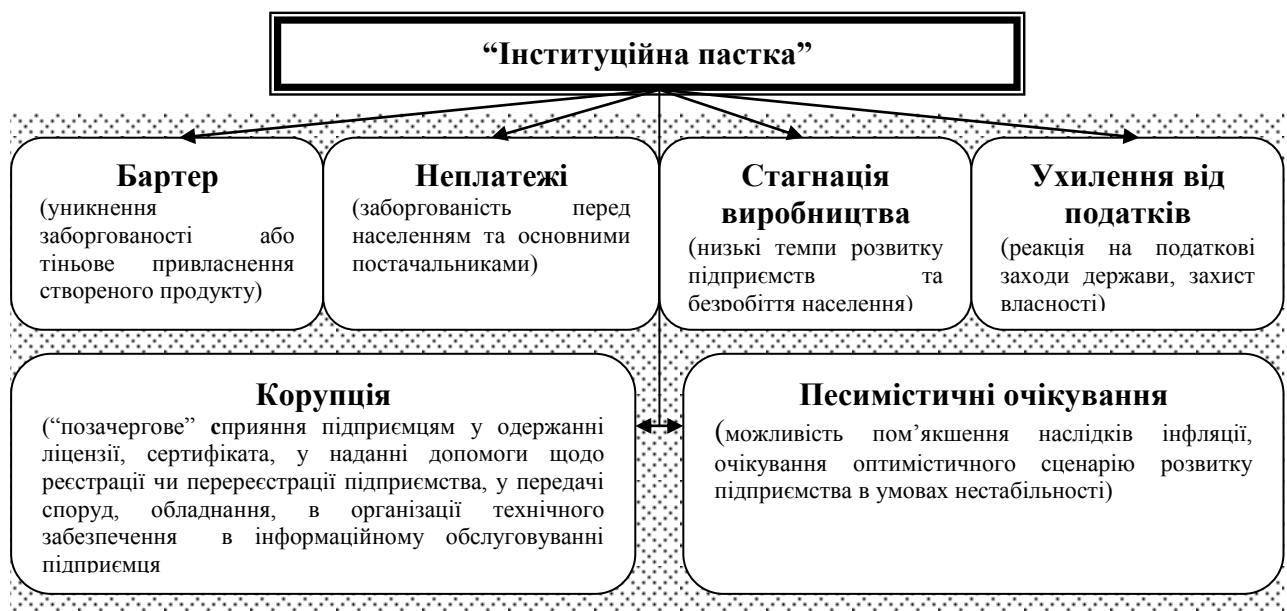

Рис. 1. Основні види “інституційних пасток”, до яких потрапляють сільські підприємницькі формування

Джерело: власні дослідження та [4].

Функціонування сільських підприємницьких формувань в умовах “інституційної пастки” супроводжується досить високими трансакційними витратами, рівень яких залежить від відносин з конкурентами, фінансово-кредитними установами, а також від рівня податкового навантаження, цін на продукцію, ін. Проаналізувати та оцінити такі фактори в режимі

“інституційної пастки” досить складно, тому чи не єдиним можливим варіантом виходу з такої ситуації є лише їх поступове зниження.

Література

1. Ватаманюк З. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / Ватаманюк З. – Львів: «Новий світ – 2000», 2005. – 648 с.
2. Вашків О.П. Інституційні пастки в адмініструванні процесів функціонування підприємств / [Електронний ресурс] / О.П. Вашків, Л.Л. Куц // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_3_2/Vaschkiv.pdf.
3. Полтерович В.М. Институциональные ловушки и экономические реформы / В. М. Полтерович. – М.: ЦЭМИ РАН и РЭШ, 1999. – 37 с.
4. Тарасенко Г.Д. Інституційні пастки і виходи з них за умов змішаної економіки під час реформ / Г.Д. Тарасенко, К.І. Шибяєва / Научные труды ДонНТУ. Серия экономические науки. Выпуск 38-1. – 2010. – С. 169-175.
5. Фраєр О.В. Інституційні пастки в секторі агропідприємств: теорія, причини виникнення та шляхи виходу / О.В. Фраєр // Агросвіт. – 2011. - №24. – С. 43-45.
6. Фролов А. Принципи інституційного підходу до державного регулювання сферою забезпечення продовольством населення: від проектування інституту до інституційної пастки. [Електронний ресурс] / А. Фролов / Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3635>.